

TURISTIK DESTINATSIYALARNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH TIZIMIDA TO'SIQSIZ TURIZM

Nurullayeva Malika Samadjon qizi

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Tezida zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida turistik yo'nalishlarni barqaror rivojlantirish tizimida to'siqsiz turizmning o'rni tadqiq etilgan. Turistik faoliyatda jismoniy, axborot, raqamli va institutsional to'siqlarni bartaraf etishga qaratilgan kompleks ijtimoiy-iqtisodiy va boshqaruv konsepsiyasi sifatida to'siqsiz turizmning mohiyati ochib berilgan. Barqaror rivojlanishning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik jihatlarini hisobga olgan holda turistik yo'nalishlarni boshqarish tizimiga to'siqsizlik tamoyillarini joriy etishning asosiy yo'nalishlari tahlil qilingan. To'siqsiz turizmning uzoq muddatli istiqbolda destinatsiyalar raqobatbardoshligi, ijtimoiy barqarorlik va aholi turmush sifatini oshirishning strategik resursi sifatidagi ahamiyati asoslangan.

Kalit so'zlar: to'siqsiz turizm; barqaror rivojlanish; turistik destinatsiyalar; qulay muhit; universal dizayn; inklyuzivlik; ijtimoiy barqarorlik; turizmni boshqarish; raqamli foydalanish imkoniyati

Chuqurlashib borayotgan globallasuv va barqaror rivojlanish konsepsiyasini amalga oshirish sharoitida turizm industriyasi sezilarli tarkibiy va funksional o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Zamonaviy turistik yo'nalishlar nafaqat iqtisodiy samaradorlikka, balki rivojlanishning ijtimoiy va hududiy maqsadlariga, jumladan, ijtimoiy tengsizlikni kamaytirish, aholi turmush sifatini oshirish va turistik resurslardan teng foydalanishni ta'minlashga tobora ko'proq e'tibor qaratmoqda. Shu nuqtai nazardan, barqarorlik va ijtimoiy inklyuziya tamoyillarini turistik yo'nalishlarni boshqarish tizimiga integratsiya qilish vositasi sifatida to'siqsiz turizm alohida ahamiyat kasb etadi.

To'siqsiz turizm aholining ayrim toifalarining turistik faoliyatda ishtirok etishini cheklaydigan jismoniy, axborot, raqamli, kommunikatsiya va institutsional to'siqlarni tizimli ravishda bartaraf etishga qaratilgan kompleks ijtimoiy-iqtisodiy va boshqaruv konsepsiyasidir. Bunday toifalarga nogironligi bo'lgan shaxslar, keksalar, harakatlanishida vaqtinchalik cheklovlar bo'lgan turistlar, shuningdek, turizm infratuzilmasi va xizmatlaridan foydalanishda qiyinchiliklarga duch kelayotgan boshqa guruhlar kiradi. Fragmentar moslashuv choralaridan

farqli o'laroq, to'siqsiz turizm destinatsiyani rivojlantirish strategiyasiga foydalanish imkoniyati talablarini birlashtirishni nazarda tutadi va turistik tizimning barcha elementlarini qamrab oladi.

To'siqsiz turizmning nazariy-uslubiy asosi universal dizayn tamoyillari, qulay muhit konsepsiyasi va hududiy rivojlanishni boshqarishda insonga yo'naltirilgan yondashuv hisoblanadi. Universal dizayn obyektlar va xizmatlarni keyinchalik ixtisoslashtirilgan moslashuvni talab qilmaydigan darajadagi loyihalashtirishni nazarda tutadi. Bunday loyihalashtirish barcha foydalanuvchilar uchun maksimal darajada qulay va xavfsiz muhitni yaratadi. Turistik destinatsiyalar doirasida bu hududiy rejalashtirish, infratuzilmani loyihalashtirish, turistik mahsulotlarni shakllantirish va xizmat ko'rsatish jarayonlarini tashkil etish bosqichlarida sayyohlar ehtiyojlarining xilma-xilligini hisobga olishni anglatadi. To'siqsiz turizm va uning asosiy o'lchamlari (iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik) turistik destinatsiyalarni barqaror rivojlantirish tizimida muvozanatli rivojlanishiga xizmat qiladi. Iqtisodiy o'lchov ilgari foydalanilmagan bozor segmentlarini jalb qilish orqali turistik talabni kengaytirish va diversifikatsiya qilishda namoyon bo'ladi. Xalqaro tashkilotlarning baholashlariga ko'ra, nogironligi bo'lgan shaxslar va ularga hamrohlik qiluvchilarning umumiy turistik salohiyati jahon turizm bozorining sezilarli ulushini tashkil etadi, bu esa to'siqsiz infratuzilma va xizmatlarga investitsiyalarning yuqori iqtisodiy samarasini ta'minlaydi. Shunday qilib, to'siqsiz turizm destinatsiyalarning raqobatbardoshligini va ularning turistik daromadlari barqarorligini oshirishga yordam beradi.

Ijtimoiy jihatdan barqaror rivojlanish inklyuziv jamoat makonini shakllantirish hamda turistik destinatsiyalarga kirishdagi tarkibiy tengsizlikni kamaytirish orqali amalga oshiriladi. To'siqsiz turizmni rivojlantirish aholining zaif qatlamlarini ijtimoiy integratsiyalashuviga, ijtimoiy birdamlikni mustahkamlashga va turistik yo'nalishning ijtimoiy mas'uliyatli hudud sifatidagi ijobiy imijini shakllantirishga yordam beradi. Bundan tashqari, to'siqsiz turistik muhit nafaqat sayyohlar, balki mahalliy aholi uchun ham qulaylik darajasini oshiradi, bu esa umuman hududning ijtimoiy barqarorligini kuchaytiradi. To'siqsiz turizm sharoitida barqaror rivojlanishning ekologik o'lchovi barqaror transport infratuzilmasini rivojlantirish, turistik oqimlarni optimallashtirish va hududiy-rekreatsion resurslardan oqilona foydalanish orqali namoyon bo'ladi. To'siqsiz muhitni rejalashtirish hududni tashkil etishda kompleks yondashuvni nazarda tutadi, bu esa antropogen yukni kamaytirish va infratuzilma obyektlaridan foydalanish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu ma'noda to'siqsiz turizm ekologik yo'naltirilgan hamda mas'uliyatli turizm tamoyillari bilan bog'liq. To'siqsiz turizmni shakllantirish va rivojlantirishda turistik destinatsiyalarni boshqarish tizimi ham muhim rol o'ynaydi. To'siqsizlik tamoyillarini samarali amalga oshirish davlat hokimiyati organlari,

mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlari, turistik biznes subyektlari va fuqarolik jamiyati institutlarining institutsional jihatdan kelishilgan o'zaro hamkorligini talab qiladi. Normativ-huquqiy tartibga solish, qulay muhit standartlarini ishlab chiqish va joriy etish, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari, shuningdek, to'siqsiz infratuzilmani rivojlantirishga qaratilgan moliyaviy va investitsiyaviy rag'batlantirish asosiy vositalar hisoblanadi. Zamonaviy sharoitda turizm xizmatlarining ommabopligini oshirish omili sifatida turizm industriyasini raqamlashtirish alohida ahamiyat kasb etmoqda. Raqamli platformalar, moslashuvchan interfeysli mobil ilovalar, navigatsiya va onlayn bronlash tizimlaridan foydalanish axborot to'siqlarini kamaytirish va sayyohlarning mustaqillik darajasini oshirish imkonini beradi.

Shunday qilib, to'siqsiz turizmga turistik faoliyatning tor ixtisoslashgan yoki yordamchi yo'nalishi sifatida emas, balki turistik destinatsiyalarni barqaror rivojlantirishning strategik elementi sifatida qarash lozim. Uning hududiy va tarmoq boshqaruv tizimiga integratsiyalashuvi raqobatbardosh, ijtimoiy barqaror va moslashuvchan turizm modelini shakllantirishga yordam beradi. Turistik salohiyati shakllanayotgan mamlakatlar va mintaqalar uchun to'siqsiz turizm global ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va aholi turmush sifatini oshirishning samarali vositasi bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **UN Tourism (UNWTO).** *Accessible Tourism for All: An Opportunity within Our Reach.* — Madrid: UNWTO, 2016.
2. **UN Tourism (UNWTO).** *Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030.* — Madrid: UNWTO, 2018.
3. **OECD.** *Tourism Trends and Policies.* — Paris: OECD Publishing, последние выпуски.
4. Darcy, S., Buhalis, D.
5. *Conceptualising disability and accessible tourism.* // Tourism Management, 2011.
6. Michopoulou, E., Buhalis, D. *Information provision for challenging markets: the case of the accessibility requiring market in tourism.* // Information & Management, 2013.
7. United Nations. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development.* — New York: UN, 2015.